

Kontrollera privata ungdomshem hårdare

Dagens Samhälle den 29 oktober 2014

Varje år placerar kommunernas socialtjänster omkring 4 500 barn och ungdomar med sociala problem i Hem för vård eller boende (HVB). Omkring 80 procent av dessa placeringar sker i HVB som drivs i privat regi.

Genom att placera barn och unga i institutionsvård tar samhället på sig ett stort ansvar för deras fortsatta utveckling och välmående. Forskningen har visat att placering på HVB är förknippat med lägre utbildning, sämre utfall på arbetsmarknaden, psykiska problem och ökad dödlighet i vuxen ålder. Dessvärre saknas tillförlitlig kunskap om hur placering på HVB i sig påverkar barn och ungas utfall senare i livet. Långtgående ingrepp i barns och ungas liv görs därför utan egentligt vetenskapligt stöd för att dessa insatser faktiskt förbättrar deras livschanser.

De senaste åren har flera förändringar gjorts för att säkerställa vårdens kvalitet, till exempel en mer frekvent tillsyn av Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Samtidigt finns det fortfarande mycket som kan förbättras i uppföljningen och utvärderingen av dessa insatser.

I en ny rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) argumenterar jag för att det behövs ett nationellt kvalitetsregister för vård i HVB. Jag menar att avsaknaden av ett sådant register har negativa konsekvenser för socialtjänsternas möjligheter att utvärdera olika HVB:s kvalitet, för Socialstyrelsens möjlighet att följa utvecklingen över tid, och för möjligheterna att vetenskapligt utvärdera vården.

I dag finns uppgifter om vård av barn och unga på HVB i två nationella register som hanteras av separata statliga myndigheter (Socialstyrelsen och IVO). Dessa register innehåller dock mycket knapphändig information och kan inte heller samköras med varandra. Resultatet är att det i dag saknas grundläggande kunskap om vård av barn och unga i HVB som myndigheterna rimligen bör ha, till exempel uppgifter om varför och var barn eller unga placeras i vård. Enskilda kommuner har tillgång till detaljerade uppgifter om de ungdomar som placeras av den egna socialtjänsten. Denna information skulle dels vara värdefull för andra socialtjänster, dels kunna förbättra den uppföljning och tillsyn som de statliga myndigheterna förväntas ta ansvar för. I dag saknas dock en struktur för att sammanställa denna information på nationell nivå.

I rapporten beskriver jag hur ett kvalitetsregister kan skapas genom att möjliggöra samkörning av de två nationella register som finns och komplettera dem med relevant information från kommunernas socialtjänster. Den samlade informationen skulle kunna användas på flera olika sätt för att öka kunskapen om institutionsvården och förbättra dess kvalitet.

För det första kan registret användas till att sammanställa kvalitets- och resultatmått för varje HVB. Dessa mått på kvalitet kan sedan användas som underlag för kommunerna vid upphandling eller förlängning av ramavtal. Om bra kvalitet belönas i utvärderingar och denna information sprids till andra socialtjänster stärks vårdgivarnas incitament att säkerställa goda resultat. Registret kan därmed komplettera (men inte ersätta) den tillsynsverksamhet som i dag bedrivs av IVO.

För det andra kan registret användas till att följa upp kommunernas socialtjänster när det gäller vårdens faktiska utfall, som vårdssammanbrott, återfall i brottslighet med mera. Denna information kan bland annat komplettera de jämförelser av kommunerna som redan görs, men som främst handlar om socialtjänsternas arbetsmetoder och inte om vårdens resultat.

För det tredje skulle ett register möjliggöra en bättre uppföljning på nationell nivå av vårdens utveckling. I dag är det till exempel inte möjligt att på övergripande nivå kartlägga vilka typer av barn och ungdomar som placeras i vård, och hur detta förändras över tiden. Denna brist på information om skäl till placering har också under flera års tid uppmärksammats av Socialstyrelsen.

Slutligen utgör ett nationellt register en mycket viktig "infrastruktur" för forskning om institutionsvården. Ett nationellt register skulle göra det möjligt att svara på frågor om institutionsvården som annars lämnas obesvarade. I förlängningen kan resultatet från sådan forskning användas till att förbättra vårdens kvalitet.

Även om det inte är gratis att skapa ett nationellt kvalitetsregister är förutsättningarna på flera sätt goda. En stor majoritet av Sveriges kommuner använder samma system för uppföljning av socialtjänstens insatser för barn och ungdomar på individnivå, Barnens behov i centrum (BBIC), som utvecklats och förvaltas av Socialstyrelsen.

Den statliga myndigheten har därmed ett verktyg för att förändra ärendehantering och möjliggöra ett nationellt register utan att det behöver medföra en väsentligt ökad administrativ börda för kommunerna. I dag pågår också en översyn av BBIC. Det är önskvärt att detta arbete utmynnar i åtgärder som i förlängningen möjliggör ett nationellt kvalitetsregister.

Erik Lindqvist, ekonomie doktor

Handelshögskolan i Stockholm samt Institutet för Näringslivsforskning (IFN)